

Liberalismus jako realistický ideál

obsah

4 | Liberalismus jako realistický ideál

ROZHOVOR | TÉMA O lidské iracionalitě, problematickém idealismu, falešných „selháních trhů“ a neuvážených pokusech o jejich nápravu, ale také o významu mezioborového studia PPE s profesorem King's College v Londýně Markem Penningtonem.

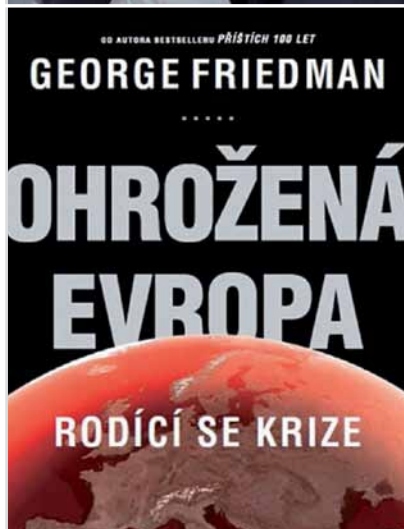
Rozhovor s Markem Penningtonem

10 | Mediace jako efektivní metoda profesionálního poradenství

ANALÝZA | TÉMA Mediace zde naplňuje význam poradenství jako odborné profesionální činnosti, která je poskytována na mediaci zúčastněným stranám.

Autor Daniel Hanuš

14 | George Friedman: Ohrožená Evropa. Rodící se krize

RECENZE Zakladateli „stínové CIA“, soukromé zpravodajsko-konzultační agentury Stratfor, a americkému geopolitickému expertovi Georgi Friedmanovi vyšla v loňském roce v českém překladu již druhá kniha (předchozí vyšla v roce 2010 – *Příštích sto let: předpověď pro jednadvacáté století*) s názvem konvenujícím současným obavám celoevropského veřejného prostoru: *Ohrožená Evropa – Rodící se krize*. Obě knihy se staly jak v zahraničí, tak i u nás bestsellery.

Autoři Jiří Š. Cieslar a Daniel Kunštát

CI Time

Odborný analytický měsíčník

Číslo 4

Ročník VI.

Duben 2016

Vydává

CI Consult & Research, s.r.o.,
ve spolupráci s vysokou školou

CEVRO Institut

IČ: 24772461

Jungmannova 29/19,

110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty

Telefon: 224 054 087

www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce

Šéfredaktor

Josef Šíma

Odborní konzultanti redakce

Ivan Langer, Ladislav Mrklas

Tajemnice redakce

Petra Viktorová

Art director

Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Stálí spolupracovníci

Milan Cabrnch, Jiří Frgal,

Jakub Kříž, Aleš Kučera,

Daniel Kunštát, Pavol Minárik,

Jaroslav Salivar, Harald Scheu,

Jiří Šedivý, Petr Valenta,

Alexandr Vondra

Fotografie

10–13 fotolia.com

Jazyková korektura

4JAN Public Relations, s.r.o.

Registrace MK ČR E 19998,

ISSN 1804-8099

Vážení čtenáři,

v aktuálním čísle časopisu CI Time naleznete rozhovor s profesorem King's College v Londýně Markem Penningtonem, který se zamýšlí nad problematikou lidské iracionality, falešnými argumenty o „selháních trhů“ a nad neuváženými pokusy o jejich nápravu.

V následujícím článku, který nese název *Mediace jako efektivní metoda profesionálního poradenství*, přináší Daniel Hanuš z vysoké školy CEVRO Institut argumenty pro širší využívání mediace jako vhodného prostředku alternativního řešení sporů. Nakonec si můžete přečíst recenzi nové knihy amerického geopolitického experta George Friedmana *Ohrožená Evropa. Rodící se krize*, ve které se politologové vysoké školy CEVRO Institut Jiří Š. Cieslar a Daniel Kunštát zamýšlejí nad nebezpečími, před nimiž stojí dnešní Evropa.

Příjemné čtení,

Josef Šíma,
rektor vysoké školy CEVRO Institut
a šéfredaktor

Ivan Langer,
zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce

Ladislav Mrklas,
zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce

Liberalismus jako realistický ideál

O lidské iracionalitě, problematickém idealismu, falešných „selháních trhů“ a neuvážených pokusech o jejich nápravu, ale také o významu mezioborového studia PPE s profesorem King's College v Londýně Markem Penningtonem.

Rozhovor vedl **JOSEF ŠÍMA**

Profesore Penningtone, Vaše kniha *Robustní politická ekonomie* nás upozorňuje na význam realistického přístupu při provádění ekonomické analýzy politik – lidé při svých rozhodováních zdaleka neznají všechna fakta, obvykle sledují vlastní zájem spíše než obecné dobro, často jednají neracionálně. Nezabavuje nás však takovýto realismus schopnosti přinášet obecné teoretické závěry o ekonomických či politických problémech? Můžeme pak vůbec říci něco smysluplného o principech fungování takového světa plného neznalosti a iracionality?

Nedomnívám se, že by byl realismus překážkou formulování smysluplných a relevantních závěrů o ekonomických a po-

litických institucích. Naopak! Skutečnou překážkou je právě příliš idealizovaná podoba teorií, které se za pomoci zidealizovaných předpokladů zbavují těch nejdůležitějších aspektů fungování společnosti. Za ideálních podmínek by nebyl žádný důvod upřednostňovat jednu instituci před druhou. Dáme-li například do předpokladu existenci ekonomické rovnováhy a dokonalé informovanosti, pak jsou tržní ekonomika a socialistické plánování stejně „efektivní“. Podobně když předpokládáme v politické filosofii „chování plně v souladu s motivacemi“, dosáhli bychom spravedlnosti v jakémkoli režimu od libertarianismu až po komunismus. Mezi institucemi musíme vybírat – ať již z důvodů efektivnosti či spravedlnosti – kvůli tomu, že na světě žijí neideální aktéři, kterým jinak říkáme

PPE – Philosophy, Politics, Economics

International Faculty

Michael Munger (Duke University, USA, Chairman of CEVRO Institute's PPE International Academic Board)

Peter Boettke (George Mason University, USA)

David Schmidt (University of Arizona, USA)

Boudewijn Bouckaert (former Dean, Faculty of Law, University of Ghent, Belgium)

KLASICKÝ **LIBERALISMUS**

je „realistickým ideálem“, o nějž máme dobré důvody usilovat, zatímco socialismus takovýmto ideálem není.

lidské bytosti, a různé instituce se různě hodí k tomu, aby se vypořádaly s problémovým chováním těchto agentů. Nijak tím neříkám, že bychom měli zcela zapomenout na idealismus v podobě uvažování o institucích, jež by mohly zlepšit stávající situaci. Spíše vybízím k formulování našich ideálů za pomoci kombinace teoretických spekulací a empirického pozorování toho, jak různé režimy řeší „problémy znalostí“ a „problémy slučitelnosti motivací“. Jsem přesvědčen, že právě pomocí takovýchto úvah můžeme říci, že klasický liberalismus, jakkoli je ho těžké politicky dosáhnout, je „realistickým ideálem“, o nějž máme dobré důvody usilovat, zatímco socialismus takovýmto ideálem není.

CO JE PŘESNÁ ANALÝZA?

Ekonomové řadu let úspěšně komparativní institucionální analýzu vytlačovali ze seznamu metod, jež běžně používají. Vy chcete, aby se tam vrátila, a ekonomové díky tomu mohli znovu mluvit o relevantních věcech, i když možná méně přesným jazykem. Mohli bychom takto stručně shrnout vaše úsilí?

Ano, takto by to šlo říci, i když bych nerad, aby to vypadalo, že obhajuji analýzu, která se vyhýbá přesnosti. Přístup, který popisují v knize *Robustní politická ekonomie*, vyžaduje následující: Když ekonomové něco nazývají „tržním selháním“, dávají velmi přesné důvody, proč by vládní intervence situaci „vylepšila“. Už méně pak ale hovoří o tom, když trhy v jisté oblasti „selžou“ a vláda je začne „napravit“, zda je vůbec takováto náprava možná a zda vláda požadovaného efektu dosáhne. To mi úplně nezní jako dobrá a přesná analýza!

Myslíte, že vedle sebe mohou existovat ryze technická analýza a analýza institucionální? Mohou profesor Stiglitz a jeho pokračovatelé vůbec někdy do svého přístupu zabudovat myšlenky Ronalda Coase nebo F. A. Hayeka? Existuje zde prostor pro jakousi velkou syntézu? Je pravděpodobnější, že se oba přístupy budou vzájemnými debatami obohacovat, nebo jde prostě o dva různé a nekompatibilní pohledy na to, jak se má dělat ekonomie, a vzájemné diskuse nikam nepovedou?

Jsem přesvědčený o tom, že technický přístup lze s tím institucionálním úspěšně spojit. Profesor Stiglitz se například proslavil skvělými technickými pracemi o informačních asymetriích na trzích – pracemi, které před nás kladou skutečné institucionální otázky o druzích režimů, které tyto problémy budou nejlépe řešit. Profesor Stiglitz bohužel nenabízí žádné

nástroje, jak na tyto institucionální otázky odpovědět, jelikož se chytá do pastí, kdy identifikuje možný zdroj „tržního selhání“, a pak prostě předpokládá, že informační asymetrie nebudou ovlivňovat vládní aktivity, jež doporučuje k tomu, aby tato selhání korigovala. Obecně se domnívám, že je možné dělat komparativní institucionální analýzu, jež zkoumá, jak různá uspořádání „reálného světa“ obstojí v reakci na abstraktní problémy, na něž ukáže „technická“ teorie. A přesně toto dělají nejlepší práce v coasovské tradici, i když bohužel takovýchto prací nebylo sepsáno tolik, aby měly dostatečný vliv na ekonomickou profesi.

POSTÁTĚNĚ ŠKOLSTVÍ

Závěry institucionální politické ekonomie lze uplatnit ve spoustě oblastí. Mohl byste zmínit konkrétní příklady, kdy odlišný pohled na povahu ekonomické teorie podmiňuje naše chápání toho, co lze považovat za správnou politiku?

Vezměme si například vzdělávací politiky. Standardní argument „tržního selhání“ proti volbě školy studenty či rodiči říká, že kvůli informačním asymetriím nebudou rodiče schopni říci, jakou hodnotu má to, čím učitelé přispějí ke vzdělání jejich dětí ve vztahu k těm částem výkonu dítěte, jež mají co dočinění s různými vrozenými schopnostmi dětí. Já se ale domnívám, že je-li opravdu tak obtížné určit hodnotu vzdělávání, jak naznačují tyto teorie, není vůbec žádný důvod předpokládat, že byrokratická regulace by něco takového mohla zajistit. Nemohou-li rodiče poznat, kdo dokáže nejlépe vzdělávat jejich dítě, jak by takovou schopnost asi získali vzdělávací

plánovači, obzvláště když rozhodují o vzdělání pro celé skupiny dětí? A proč bychom si měli myslet, že rodiče, kteří nejsou schopni rozhodnout o svých dětech, budou schopni získat informace o tom, jaké správné politiky zvolit, kteří pak budou s to jmenovat do funkcí takové regulátory, jež kvalitní vzdělávání zaručí?

Vaše aktivity na King's College a zaměření vaší katedry jsou mimořádné v rámci celé Velké Británie. Proč a v čem tomu tak je? Jak souvisí Váš program PPE – Philosophy, Politics, Economics – s debataми o povaze politické ekonomie, o nichž jsme hovořili?

Naše katedra je opravdu výjimečná. Je to jediná katedra politické ekonomie v zemi. Její multidisciplinární zaměření je též výjimečné. Sdílime základní myšlenku, že nejlepší ekonomická teorie musí brát v potaz etický a institucionální rozměr, o němž často hovoří politická teorie a politologie. A analogic-

ky, nejlepší politická teorie a politologie budou takové, které budou stavět na chápání koordinačních problémů, o nichž hovoří ekonomie. Tento interdisciplinární přístup nabízíme v programech bakalářských i postgraduálních a snažíme se též rozvíjet partnerství se zahraničními školami, jako je v České republice vysoká škola CEVRO Institut, které sdílí tento pohled.

NEMOHOU-LI RODIČE POZNAT,

kdo dokáže nejlépe vzdělávat jejich dítě, jak by takovou schopnost asi získali vzdělávací plánovači, obzvláště když rozhodují o vzdělání pro celé skupiny dětí?

Jaké novinky chystáte vy osobně a co nového můžeme čekat na Vaší katedře?

Do budoucna plánuji napsat knihu o etice environmentálních trhů a věnovat též sérii článků implikacím myšlenek Elinor Ostromové v oblasti současné politické teorie. Co se týče katedry, od podzimu

k nám na King's přijde posila, kolega Samuel De Canio, který nyní vyučuje na Duke University a jehož interdisciplinární přístup je přesně tím, co se snažíme rozvíjet. Během následujících týdnů nabereme na katedru dalších pět lidí. Je skvělé, jak se rozrůstáme!

MARK PENNINGTON

- vystudoval London School of Economics;
- profesor veřejné politiky a politické ekonomie na King's College v Londýně;
- autor řady knih a článků, jeho poslední kniha nese název *Robust Political Economy: Classical Liberalism and the Future of Public Policy*, Cheltenham: Edward Elgar (2011);
- věnuje se otázkám na pomezí politiky, filosofie a ekonomie v návaznosti na díla teoretiků veřejné volby, rakouské a institucionální ekonomie;
- je co-editorem odborného žurnálu *The Review of Austrian Economics*;
- v dubnu 2016 pronesl Friedrich Wieser Memorial Lecture v rámci Prague Conference on Political Economy na vysoké škole CEVRO Institut.

Mediace

jako efektivní metoda profesionálního poradenství

„Mediace zde naplňuje význam poradenství jako odborné profesionální činnosti, která je poskytována na mediaci zúčastněným stranám.“

MGR. ET

MGR. DANIEL HANUŠ |

Autor je právník a VŠ pedagog,
je spolupracovníkem CI Time

V případech, kdy dochází k ohrožení nebo porušení výkonu subjektivních práv realizovaných v soukromoprávní rovině, zpravidla nastupuje soudní ochrana těchto práv. Je to právě soudní ochrana, která je zaručena na úrovni ústavních zákonů, zejména Listinou základních práv a svobod,¹ která toto právo upravuje a přiznává každému v hlavě páté a v člancích 36–40. Někdy však strany sporu z různých důvodů odmítají využít soudní ochranu prostřednictvím civilního řízení a hledají k němu možnou vhodnější alternativu. Tuto možnost nazýváme alternativní řešení sporů (*Alternative Disputes Resolution*). Mezi základní metody alternativního řešení sporů patří rozhodčí řízení (arbitráž), mediace a conciliace.

Zohledníme-li průběh jednotlivých uvedených metod, zjistíme, že arbitráž je svým charakterem a průběhem více formalizovaný procesní postup, jehož průběh mohou strany ovlivňovat, a to včetně dispozice s předmětem řízení. Výsledkem rozhodčího řízení je rozhodčí nález, který je pro strany závazný. V případě, kdy se strany výsledkem rozhodčího řízení, tedy rozhodčím nále-

zem, odmítají řídit, stává se rozhodčí nález exekučním titulem. Současná právní úprava rozhodčího řízení je obecně upravena zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení, ve znění pozdějších předpisů.

Mediace představuje naproti tomu jednu z neformálních metod alternativního řešení sporů. Jednou z jejích základních charakteristik je – stejně jako je tomu v případě arbitráže – dobrovolnost. Pokud se strany rozhodnou využít mediaci, mají možnost mít plnou kontrolu nad jejím průběhem, a také možnost ji kdykoliv ukončit a obrátit se se svým nárokem na soud. Možnost využít soudní ochrany subjektivních práv není využitím mediace nijak omezena, stejně tak v případě, kdy se strany rozhodnou využít jinou metodu alternativního řešení sporu. Výsledkem mediačního procesu je dohoda o narovnání, která však není exekučním titulem. Tím by se stala pouze v případě, že by byla uzavřena formou notářského zápisu s přímou vykonatelností. Mediace je upravena zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci, (dále jen „zákon o mediaci“). Právě tento zákon nastavil v českém právním prostředí pravidla pro provádění mediace a také definoval nově zavedené pojmy. Motivací pro přijetí právní úpravy mediace byla také potřeba transpozice směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.²

MEDIACE A PRVKY PORADENSKÉHO PROCESU

Obecně můžeme v průběhu poskytování mediace vysledovat prvky poradenského procesu. Mediace a poradenský proces jsou dvě vzájemně se doplňující roviny sledující stejný cíl. Po-

radenství obecně můžeme vymezit jako poskytování rady jedním subjektem subjektu druhému. Je založeno na vztahu pomoci, kdy cílem je zlepšit stav, řešit problém jednoho ze subjektů v rámci pomáhající interakce. Podstatou pojmu poradenství je „rada“. Radou míníme poskytnutí informace, která pomůže stranám v jejich rozhodování, přičemž zaměřuje strany určitým směrem a usnadňuje jejich rozhodování. Pojem poradenství v sobě nese několik významů – činnost, profese, instituce, věda, teorie.

Mediaci můžeme vymezit jako odborné poradenství – speciální činnost či soubor činností, které se řídí přesně vymezenými funkcemi a pravidly. Jedná se o zvláštní typ interakce, interpersonální komunikace, která má stanovené role – toho, kdo radu dává (poradce, mediátor), a toho, kdo ji přijímá (klient, strana konfliktu). Veškeré poradenské znaky, které byly zmíněny, lze plně vztáhnout také na mediaci jako speciální činnost odborného poradenství. Zákon o mediaci vymezuje základní pojmy, přičemž mediaci rozumí postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody (§ 2 písm. a) zákona o mediaci). Mediace zde naplňuje význam poradenství jako odborné, profesionální činnosti, která je poskytována na mediaci zúčastněným stranám.

O specifičnosti této odborné činnosti svědčí také fakt, že například rodinná mediace je úzce specializovanou poradenskou činností, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů (§ 2 písm. b) zákona o mediaci). Právě u rodinné mediace je kla-

- 1 Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.
- 2 Doležalová, M., Hájková, Š., Potočková, D., Štandera, J. Zákon o mediaci. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 5.

den důraz na mezioborovou odbornost, a to vzhledem ke skutečnosti, že se střetává jak právní, tak emocionální rovina vzájemné interakce.

PRÁVNÍ ÚPRAVA MEDIACE V ČR

Mediátorem je fyzická osoba, která je zapsána v seznamu mediátorů (§ 2 písm. c) zákona o mediaci). Dle zákona o mediaci tedy může tuto činnost vykonávat pouze fyzická osoba, která je zapsána v seznamu mediátorů, který vede Ministerstvo spravedlnosti ČR. Zapsané osoby musí splňovat zákonné podmínky. Jednou z rolí mediátora, která je jejímu obsahu imanentní, je role poradce, tedy subjektu, který poskytuje radu. Ne však s úmyslem předat svůj názor ovlivňující výsledek mediačního procesu, ale s úmyslem zachovat zúčastněným stranám konfliktu možnost svobodné vůle na směřování celého mediačního procesu jakožto postupu, který má svou dynamiku a stanovenou strukturu. Právě mediace jako poradenský proces se realizuje na základě realizace komplementárních rolí poradce (mediátora) a klienta(ů) (stran konfliktu) v procesu mediace (poradenském procesu). Kvalitu mediačního poradenského procesu zcela jistě významně ovlivňuje profesní kompetence mediátora, jakožto na řešení konfliktu zúčastněného poradce. Vzhledem k uvedenému charakteru mediace můžeme konstatovat, že mediátor je právě tou třetí osobou, která je neutrální a stranám konfliktu asistuje při vyjednávání. Na místě je též upozornit na fakt, že mediátor neposuzuje míru zavinění stran konfliktu ani nezkoumá důkazy, ani nevyslýchá svědky, ani neanalyzuje právní kontext sporu. Celá jeho činnost má za cíl dosažení dohody.³ Strany mezi sebou také uzavírají smlouvu o provedení mediace, což je písemná smlouva uzavřená mezi stranami konflik-

tu a nejméně jedním mediátorem o provedení mediace (§ 2 písm. e) zákona o mediaci).

Pojem smlouva o provedení mediace znamená vícestranné právní jednání, pro které je obligatorně stanovena písemná forma. Kromě stran konfliktu je rovněž možné, aby se na mediaci podílelo více mediátorů (co-mediace). Může se jednat o zapsaného i nezapsaného mediátora či hostujícího mediátora z jiného členského státu. Podle charakteru spolupráce uzavírají smlouvu o provedení mediace buď strany konfliktu, nebo zapsaný mediátor s nezapsaným

mediátorem.⁴ I v poradenském procesu může na pomoci stranám participovat více poradců, což reflektuje umožnění širší pomoci a informovanosti stranám (klientům). To, co by ale mělo být dopředu stranami konfliktu u mediátorů promyšleno ve vztahu k průběhu a výsledku mediačního procesu, je míra profesních kompetencí mediátorů.

Výsledkem mediačního procesu je mediační dohoda, což je vícestranná smlouva, která má obligatorně písemnou formu, a předmětem této smlouvy je ujednání stran konfliktu o způsobu úpravy práv a povinností, které mezi ni-

3 Schneiderová, A. Základy poradenství. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, s. 8–9.

4 Doležalová, M., Hájková, Š., Potočková, D., Štandera, J. Zákon o mediaci. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 13.

5 Dtto srov. s. 14–15.

mi byly sporné (§ 2 písm. f) zákona o mediaci).⁵ Výsledek mediačního procesu je tedy reflexí celého komplexu odborných speciálních činností, na kterých se podílel jak mediátor (v roli poradce), tak strany konfliktu (v rolích klientů). Právě pro mediátora by měla být důležitá také reflexe celého případu a vyvození případné zpětné vazby s ohledem na jeho profesní kompetence.

ZÁVĚR

Je potřeba poznamenat, že současná doba a realizace různých právních jednání nahrává stále většímu množství soudních sporů. K mnohým z nich by ani nemuselo dojít, kdyby v případech k tomu vhodných byly efektivně využívány metody alternativního řešení

sporů. Mediací je právě tou vhodnou metodou využitelnou tam, kde existuje možnost dohody stran konfliktu a kde by možnost uzavření soudního smíru v rámci soudního procesu byla předvídaným a vítaným procesním úkolem.

Je také potřeba zdůraznit, že je kladen stále větší důraz na odbornou přípravu a zvyšování profesních kompetencí mediátorů jakožto odborníků, kteří svou odbornou činnost realizují v souladu s právním řádem ČR. Právě zvyšování profesních

kompetencí vede ke zvyšování profesionality, pozitivního povědomí o odborných a speciálních činnostech mediátorů v rámci metod alternativního řešení sporů a také důvěry v jejich profesní

a činnost. Na mediátory jsou, stejně jako na jiné odborníky, proto kladeny vysoké požadavky týkající se nejen jejich osobnostních schopností, dovedností a kvalit,

ale také požadavky související s nutností celoživotního vzdělávání a zvyšování interdisciplinárních profesních kompetencí.

„MEDIACE ZDE NAPLŮJE VÝZNAM

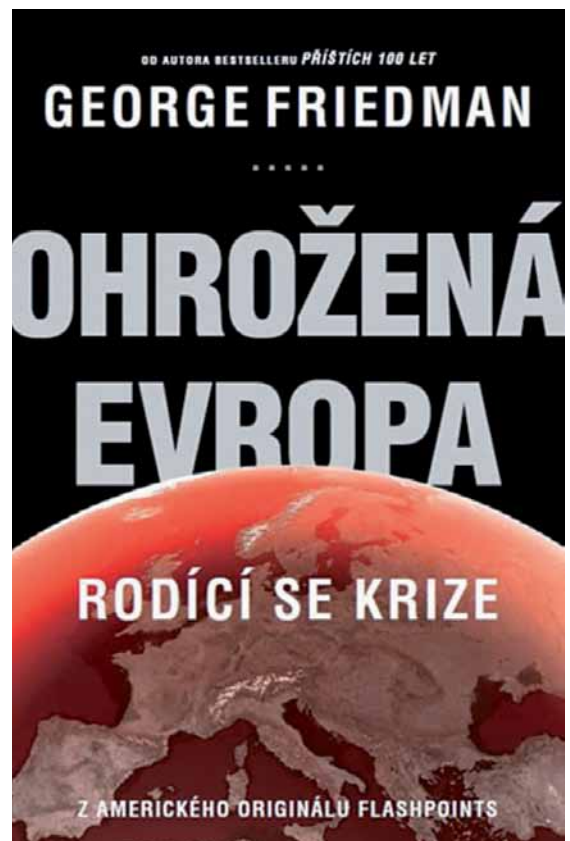
poradenství jako odborné profesionální činnosti, která je poskytována na mediaci zúčastněným stranám.“

George Friedman

Ohrožená Evropa. Rodící se krize

Zakladateli „stínové CIA“, soukromé zpravodajsko-konzultační agentury Stratfor, a americkému geopolitickému expertovi Georgi Friedmanovi vyšla v loňském roce v českém překladu již druhá kniha (předchozí vyšla v roce 2010 – Příštích sto let: předpověď pro jednadvacáté století) s názvem konvenujícím současným obavám celoevropského veřejného prostoru: Ohrožená Evropa – Rodící se krize. Obě knihy se staly jak v zahraničí, tak i u nás bestsellery.

JIŘÍ Š. CIESLAR A DANIEL KUNŠTÁT | Autoři jsou politologové, působí na Vysoké škole CEVRO Institut

George Friedman: *Ohrožená Evropa. Rodící se krize.*
V překladu Jany Odehnalové vydalo nakl. Tomáš Krsek
v roce 2016 (2. vydání, s aktuálním doslovem autora).

George Friedman, narozený roku 1949 židovským rodičům v Maďarsku, v první polovině svazku čtenáře pomyšlně usazuje do školních lavic a předkládá opakování z evropské historie a geografie. Pro poučenějšího čtenáře zde mohou některé pasáže místy působit možná až příliš „středoškolsky“. Historický exkurs novodobými dějinami Evropy je ale pouze přípravou na stěžejní část Friedmanova textu: Zamyšlení nad budoucností Evropy a možnými (či už probíhajícími) konflikty na starém kontinentě. Čeká nás Evropany i nadále období míru a prosperity posledních sedmdesáti let, anebo se historie bude opakovat a nás čeká návrat ke „starým historickým zvyklostem Evropy“?

Evropa, a především státy Evropské unie čelí v posledních letech celé řadě zásadních problémů: ekonomické krizi, vystřízlivění ze vztahu k Rusku, terorismu, migrační krizi, možnému odchodu Velké Británie z Unie, radikalizaci částí obyvatelstva, nástupu nacionalismu a konečně pak obavám z rozpadu samotné Evropské unie. A právě díky hlubšímu historickému kontextu, který Friedman v úvodu nastiňuje, jsou tato tíživá konfliktní témata najednou srozumitelnější a o něco méně překvapivá.

Za zlomový bod, který akceleroval destabilizaci evropských institucí i dlouhodobě sdílených hodnot, považuje Friedman události v roce 2008. V podstatě od svého založení Evropská unie jen vzkvétala. S konfliktem v Gruzii a pádem banky Lehman Brothers ve Spojených státech začíná i v rámci evropské (kon) federace období existenční nejistoty, trávající dodnes (válka na Ukrajině, migrační vlna ad.). Rozklížení evropské jednoty, do určité míry (a dočasně) utlumené během ekonomické krize dvěma faktory – důvěrou v evropské elity a efektivitou mašinérie bruselské byrokracie –, v posledních dvou letech s ještě větší silou dynamizovala uprchlická krize. Ta je ve Friedmanově textu přítomna jen v hrubých obrysech jako jedna

z výzev, se kterými se Evropská unie potýká (kniha vyšla v anglickém originále zkraje roku 2015). Vždyť kdo si ještě na začátku minulého roku dokázal představit, že během několika měsíců Evropa, a především Německo, absorbuje přes milion migrantů?! Ale už v průběhu ekonomické krize, ještě dávno před krizí migrační, došlo k zásadnímu posunu, který se v posledních letech ještě zvyrazňuje. Rozhodování z „centrály“ z Bruselu se začalo vracet do rukou národních lídrů a vlád, které začaly prosazovat partikulární řešení více řízená potřebami vlastního státu („národního zájmu“) než evropského společenství.

V centru pozornosti, jako již mnohokrát v minulosti, i dnes stojí Německo. Nejmocnější (nejen ekonomicky) země Evropy neaspíruje na to vést Evropu, ale zároveň nemůže takové roli uniknout: „Záměrem Německa je mít ekonomickou politiku bez politických a rozhodně bez vojenských důsledků. Chce být dominantní silou v Evropě, aniž by komukoli vnucovalo svou roli,“ píše Friedman a dodává, že taková strategie funguje pouze tehdy, pokud jsou všichni ostatní aktéři ochotni „hrát“ jen ekonomickou hru. Co ale nastane v případě, kdy některé státy, které jsou v krizi, odmítnou plnit své závazky? Objeví se hnutí hlásající, že dluhy není třeba splácet, že je potřeba potrestat ty, kteří problémy způsobili, a zároveň v nich bude silně akcentován rasový či přinejmenším xenofobní prvek – zloba vůči imigrantům a volnému pohybu obyvatelstva, který imigraci podporuje.

V tomto ohledu se Friedmanovy předpovědi v podstatě naplňují a výsledky nedávných voleb v mnoha zemích Evropy jsou toho důkazem. Autorova predikce možného vývoje německé politiky, že čím dál nacionalističtější Evropa může přinutit Německo k mnohem užší spolupráci s Ruskem, zní poněkud hrozivě. Friedman sice Německu neupírá snahu stát pevně za Evropskou unií, ale v situaci, kdy se Evropská unie, ať už z jakýchkoli příčin, rozpadne a dojde

k zavedení obchodních bariér, bude Německo čelit zásadnímu ekonomickému problému: kam směřovat svůj export. Rusko se tak podle Friedmana pro Německo stane nutnou volbou. Pro Rusko jsou ale ekonomické otázky a problémy národní bezpečnosti úzce spjaty. Pak lze očekávat, že Německo bude muset akceptovat ruskou významnost na Ukrajině a v Bělorusku.

Otázce Ukrajiny a potažmo Běloruska věnuje Friedman značnou pozornost. Pro angažmá Ruska na Ukrajině má autor z pohledu západního čtenáře možná až příliš pochopení. Jde totiž o klíčový region, ať už z ekonomického (ropovody a plynovody), tak i z bezpečnostního hlediska: „Ztráta přístupu na ukrajinské území by znamenala ránu pro ruskou ekonomickou strategii. Spojenectví Ukrajiny a NATO by nepochybně představovalo ohrožení ruské národní bezpečnosti. Přesně tato hrozba se objevila. Situace na Ukrajině prostě nevede ke konci“, píše Friedman a pranýřuje naivní snahu Spojených států „demokratizovat“ nejprve samotné Rusko v raných devadesátých letech a následně i Ukrajinu. Jakmile Rusko nabralo sílu, nemohlo si už takové chování nechat líbit.

Každopádně „znovuobjevení se“ Ruska v posledních letech je klíčovou výzvou pro Evropskou unii. Friedmanovy obavy, že se historie bude opakovat, neboť „pod povrchem se roztáčí motor konfliktu – romantický nacionalismus, který zpochybňuje legitimitu přesunu autority na nadnárodní instituce a křísí staré národní konflikty“ (hovoří symbolicky o sto letech od vypuknutí první světové války) – mají svou váhu. Jestli může být ohnisko konfliktu mezi Evropskou unií a Ruskem předzvěstí ještě významnějšího střetu, či dokonce povede k rozpadu celé Evropské unie (faktor migrace, jejímž důsledkem je nástup radikálního populismu), ukáže až budoucnost. Ta Friedmanova příliš optimisticky nevypadá. Bezesporu je to ale cenný příspěvek k uvažování nad současnými problémy Evropy.

Study in English, Live in Prague!

**Philosophy,
Politics,
Economics
(PPE)**

prof. Michael Munger

Nový magisterský program světového formátu v Praze. Výuka v angličtině. Přednášející z ČR i předních univerzit USA a Evropy.

- **prof. Michael Munger**, ředitel PPE programu na Duke University (USA) předseda Mezinárodní akademické rady PPE programu na CEVRO Institutu
- **prof. Peter Boettke**, ředitel „F.A. Hayek Program for Advanced Study in Philosophy, Politics, and Economics“, George Mason University (USA)
- **prof. Josef Šíma**, profesor ekonomie, rektor VŠ CEVRO Institut (ČR)
- **prof. David Schmitz**, ředitel Freedom Center na University of Arizona (USA)
- **prof. Boudewijn Bouckaert**, bývalý děkan Právnické fakulty na Univerzitě v Gentu (Belgie)